

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Камелия Светлинова Спасова – доцент

в катедра „Теория на литературата“

към Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент
Охридски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

„Доктор“

по област на висше образование

2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1. Филология

(Общо и сравнително езикознание - Общо езикознание)

Автор: Кристина Иванова Стоянова

Тема: Мобилността по програма „Еразъм+“ в контекста на европейските политики за мултилингвизъм и мултикултурализъм

Научен ръководител: доц. д-р Дария Карапеткова и доц. д-р Фотини Христакуди

Валтер Бенямин в есето си „Задачата на преводача“ (1923) поставя философски въпроса за превода от един национален език към множеството други езици. Основно ядро у Бенямин е метафората за амфората, счупена на много парчета. Отделният език е едно от тези отломки, загубената цялост на амфората се сглобява при превод на всички възможни езици – една утопия, която поддържа идеята за различието и множествеността на езиците, за неизбежната фрагментарност и непълнота на всяка отделна култура. В подобен ракурс идеите на Бенямин се развити от Жак Дерида, „Вавилонски кули“, Пол де Ман, „Съпротивата срещу теорията“, Емили Аптър „Зона на превода“, а в български контекст отчетливо от Амелия Личева, Ирен Кръстева, Дария Карапеткова. Общата насока в тези опити да се продължи мисълта на Бенямин е, че преводът не е ограбващ или ограничаващ оригинала, а разширяващ неговите възможности. Разсъжденията между оригинал-и-превод имат за залог да поставят разговора в наднационални категории, да се мисли върху съглашението на езиците, да се прогледне през езиковите навици на другия (език). В този разговор има споделената предпоставка, че множествеността на езиците е обща отговорност, договор, задача, която отказва тоталитаризиращи или привилегирани позиции. Работата на Кристина Стоянова защитава подобна отговорност, като избира за свой фокус програмата „Еразъм+“ като част от политиките на Европейския съюз. Нейният изследователски подход е да проследи нормативните документи на тази програма и да представи тяхната идеална цел, като повече следва и по-малко изследва административния институционален език. Ефектът от подобна работа е дескриптивен, а не критически, той запознава с предписанията, регламентите, идеологията, която стои зад програмата „Еразъм+“.

Фигурата на Еразъм Ротердамски, чието име носи програмата, добре изпълнява този хуманистичен идеал към многоезичие във времена на тежки политически и религиозни размирици. От „Възхвала на глупостта“, през „Adagia“ до биографията на Свети Йероним (видян като изтъкнат учен и добър преводач не само на Библията на латински език), Еразъм сам избира пътуването и превеждането като свой житейски модус. Дисертацията, макар лапидарно и схематично, се спира върху приносите на Еразъм, като важен ми се струва извлечения извод: „Като критикува църковните злоупотреби и същевременно посочва по-добра епоха в далечното минало, той насърчава нарастващия порив за реформа, който намира

израз както в протестантската реформация, така и в католическата контрареформация“ (стр. 84). Така за Стоянова програма „Еразъм+“ е носител на тази филологическа страст по опознаване на Европа през нейното наследство като език, култура, традиции и вяра, че образователните институции и практики са надеждна основа. Може ли да видим дисертацията като тенденциозна – като представяща европейските политики за *мултилингвизъм* и *мултикултурализъм* систематично и фактологично, но без да деконструира или критически оспорва проследява тяхната насока. Можем, но този подход, който несъмнено би могъл да изтъкне поредица от несъвършенства и липси, сам би пропуснал да отбележи ползите от подобен труд.

Дисертацията „Мобилността по програма „Еразъм+“ в контекста на европейските политики за мултилингвизъм и мултикултурализъм“ защитава необходимостта от програма „Еразъм+“ в рамките на университетското образование като важно звено, което дава възможност за академично знание, което не е затворено в национални рамки. Обучението през практика, свързано с потапянето не само в друга университетска среда със свои хабитуси, писмени правила и неписани навици, но и в цялостно друга културна не просто спомага за научаването на чужди езици, но и излизането извън границите на котловинното, домашното, родното. Струва ми се важно да не пропуснем този залог на дисертацията, която я превръща в остро актуална. Работата не просто допринася за разбирането на връзката между преносът и превода между езици, институционални практики, семинари и лекции, което се основава на единна система за оценяване, но и на двустранни сътрудничества между приемащ и изпращащ университет, които взаимно признават образователните си системи и практики. Тя също застава практически и убедено зад подобна необходимост във времена на все по-голямо затваряне и обособяване. Без да го аргументира по този начин, Кристина Стоянова застава зад визията на Еразъм Ротердамски по съхраняването и опазването на *res publica litteraria*, космополитната република на писмеността, на учените, на четенето и знанието.

Във формално отношение дисертационният труд на Кристина Стоянова на тема „Мобилността по програма „Еразъм+“ в контекста на европейските политики за мултилингвизъм и мултикултурализъм“ се състои от увод, пет глави и заключение,

развити в обем над 200 страници. Дисертантката е представила пет публикации - четири по темата на дисертацията и една рецензия върху съвременна българска литература, а в периода на работа по дисертацията Кристина Стоянова е участвала на три научни конференции. Тя е завършила бакалавърската програма „Културна антропология“ в Нов български университет, Магистърската програма „Международно сътрудничество и европейски проекти“ в РУ „Ангел Кънчев“. Участвала е в „Еразъм“ проекти в Грузия и Италия, както и Еразъм специализация в Alanya Alaaddin Keykubat University (от 1.07.2019 до 3.09.2019), както и в Международен отдел на СУ „Св. Климент Охридски“ (от 6.04.2023 г. до 5.10.2023 г.). Познавам усърдието в начина на работата на Кристина Стоянова, прецизността ѝ при изпълнения на административни задачи и подкрепям желанието ѝ да кръстосва различни научни, изследователски и практически полета.

От една страна, в работата се откроява стремежът да бъде разгледан важен и актуален въпрос, свързан с програмата „Еразъм+“ и нейното влияние върху мултилингвизма и мултикултурализма. От друга страна, дисертацията предлага опит за исторически поглед, като проследява не само възникването и развитието на програмата „Еразъм+“, но също така и на програмите „Сократ“ и „Темпус“ в съпоставителен план. Предложената структура е логически издържана, залагайки повече практически, отколкото на исторически или теоретичен ракурс. Това има своите недостатъци. Без подобен захват на контекстуално или теоретично ниво аргументът понякога се разпада и възпрепятства обособяването на собствената гледна точка, по-надредните синтези. Най-слабата част в провеждането на изследването е изоставянето на метанивата в него и рефлексивното дистанциране от обекта на проучване.

Историческият хоризонт на началата на програмата коментира съвременното състояние, когато десните движения, национализмите и консервативните течения се надигат в движения, които са срещуположни на идеалите на програма „Еразъм+“. Докторантка ясно е заявила актуалността на работата и е определила целите и задачите на научното търсене, които накратко могат да бъдат представени като защита на приобщаващото европейско образование. Библиографията включва 116 библиографски единици, като е демонстрирана добра ориентация в нормативни документи, правни разпоредби, административни протоколи. Понякога това е и

основна слабост на дисертацията, защото тя се припокрива и мимикрира този административен език на протокола, използвайки множество англицизми. Авторефератът вярно отразява развитието на дисертацията, но е необходимо да се изчисти от дословните повторения на някои абзаци.

Първа глава се спира върху основните понятия *мултилингвизъм* и *мултикултурализъм*, описва характеристиките на Европейския парламент като многоезична институция с равнопоставени 24 езика. Присъединяването на нова членка по основание е свързано и с разширяването на това многоезичие. Докторантката разглежда как постепенното нарастване броя на работните езици и начина, по който това променя работните рамки в езиковите звена, обслужващи европейската администрация. Казусът с „изучаване на български език като чужд“ е изключително важен, той е наличен, но за съжаление не е разгърнат по-задълбочено и подробности, който предполага българския контекст на написването на дисертацията. Втора глава се спира върху историята на програмите „Еразъм+“, „Сократ“, „Темпус“, тя показва какви са конкретните стъпки през годините за изграждането на сигурни пътища за образователен и културен обмен между страните, участващи в съответната програма. Трета глава демонстрира внимателен анализ на ролята на националните агенции и мрежите за насърчаване на мобилността. Това добавя практическа стойност към изследването, като показва как политиките се прилагат на регионално ниво. Четвърта глава на дисертацията разглежда перспективите и предизвикателствата, свързани със смесените мобилности и иновации в образованието. Тя акцентира върху използването на информационни и комуникационни технологии за насърчаване на ключови компетентности в училищата, като се подчертава необходимостта от иновативни методи за подобряване на обучението и мотивацията на учениците чрез технологии и игри. Стоянова описва различните видове студентска мобилност, предлагани чрез програма „Еразъм+“, включително мобилността за обучение и стажове, както и значението на смесените интензивни програми, които комбинират физическа и виртуална мобилност. Последният разглежда смесената мобилност в контекста на „Еразъм+“ 2021-2027 г., подчертавайки нейната роля в интернационализацията на образованието и разширяването на достъпа до мобилност за по-широк кръг от

студенти чрез виртуални и физически формати. Пета глава представя анкетно проучване, което цели да докаже устойчивостта на програмата „Еразъм+“, като анализира отговорите на 31 респонденти, взели участие по различен начин в програмата. Заключението подчертава важността на многоезичната и космополитна култура на Европейския съюз, провеждана и през програма „Еразъм+“ по посока на една наднационално общество, основано на знанието и толерантността.

На основа на представеното давам своята положителна оценка за дисертациония труд и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Кристина Иванова Стоянова в област на висше образование: Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Общо и сравнително езикознание - Общо езикознание).

17.06.2025 г.

гр. София

Рецензент:

доц. д-р Камелия Спасова